

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. VI. Iuuentuti præficiendos esse probos, & doctos Magistros.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

multipli arte seruanda est. Sed in moribus difficilis est receptus; malum nascens inhibendum est, alioqui in immensam crescit magnitudinem. Τὸ πολὺ ἐξ ὧν ἴδιον ἀμύχανον ἐστὶ δεσποτικόν. Consuetudo multi temporis difficilime tollitur. Facilius dissoluitur, quam reficitur, quod inueteratum est.

Malorum
initia sunt
exstinguen-
da.

Nascentem exstinguere flammam,
Ne sera redeant post aucta pericula cura.

Iumentorum contumaciam, sternacitatem, ni-
stationem, succussionem emendant in pullis equi-
fones, & tu vitia adolescentiæ negliges? Præsertim
cum vnum, vnius vitium, Rempublicam magno de-
trimento possit afficere? In corporibus agris, nihil
nociturum medici relinquunt. Tibi mentium agri-
tudines curandæ sunt.

CAPVT VI.

*Iuuentuti præficiendos esse probos, & doctos
Magistros.*

Post men-
ses 21. verba
formare so-
lent.

Ratio expe-
dita, qua
paruuli
magnatum
varias lin-
guas addi-
scant.

Germani
principes
anno septi-
mo magi-
stro filios
tradunt.

§. I. SEPTIMO anno ad magistrum puer deduce-
stur; seria enim iam, sed pro ætate tamen aget;
Matris, & nutricum verba per menses viginti, & vnum
audiuit, & imaginatus est, deinde sonus eius, in ver-
ba prorupit. Interea vique ad annum septimum ex-
usu fuerit, non vernaculam modo linguam illum au-
dire, sed latinam quoque, quam forte magna parte,
assuetudine condiscet. Miror vero cur magnates, &
principes, si intra septennium onerare liberorum in-
genia discendi cura nolunt, non attribuant aliquos
ministros qui semper latine loquantur, seseque inter-
rogent, & eadem nunc Germanice, nunc Latine, ef-
ferant, aliquando paruulum consulant, eaque, quæ
ipsum nosse constat, ex eo querant, vt laude ad con-
discenda excitent. Olim sane latinam linguam sine
Grammatica didicere.

Verum nunc de præceptoribus & magistris agen-
dum, ad quos anno septimo Aristoteles, Plutarchus
atque alii ducendos iudicant: Etiam Bulla aurea Caro-
li quarti. Tit. 26. Cum sacri Romani Celsitudo Imperii,
diuersarum Nationum, moribus, vita, & idiomate dis-
tinctarum, leges habeat, & gubernacula moderari, dignum est, &
cunctorum sapientum iudicio censetur expediens, quod Electores
Principes, ipsius Imperii columna, & latera, diuersorum
idiomatum, & linguarum differentiis instruantur, vt plures
intelligant, & intelligantur a pluribus, qui plurimorum ne-
cessitatibus releuandis, Casarea sublimitati assistant, in par-
tem sollicitudinis constituti. Quapropter statumus, vt illu-
strium Principum, puta, Regis Bohemæ, Comitum Palatini, Du-
cis Saxonie, & Marchionis Brandenburgensis, Electorum si-
lilii, vel heredes, & successores, cum verisimiliter Teutonice
idioma, sibi naturaliter inditum, scire præsumantur, & ab in-
fantia didicisse, incipiendo a septimo ætatis sue anno, in Ger-
manica, Italica, & Sclavica linguis instruantur, ita quod in-
fra 14. ætatis annum, existant in talibus, iuxta datam sibi à
Deo gratiam, eruditi, cum illud non solum vtile, imo ex causis
præmissis summe necessarium habeatur, eo quod illa lingua vt
plurimum ad vsum, & vtilitatem sacri Imperii, frequentari
sint solita, & in his ardua ipsius imperii negotia ventilen-
tur.

Hunc autem proficiendi modum in præmissis posuimus ob-
seruandum, vt relinquatur optio parentum in filios, si quos
habuerint, seu proximos, quos in principatibus sibi credunt ve-
risimiliter successuros, eosque ad loca dirigant, in quibus de hu-
iusmodi possint linguis edoceri, vel in propriis domibus pedago-
gos instructores, & pueros confocios, in his peritos, eis adiu-
gant, quorum conuersatione pariter, & doctrina, in linguis
ipsis valeant erudiri.

§. 2. Prima igitur cura Reipublicæ sit, vt idonei
Magistri, ac præceptores, non modo ad principum,
magnatumque filios erudiendos, sed priuatorum
quoque sobolem instruendam deliganur. Nec mo-
do de studiis literarum sermonem facio, sed de omni
artium genere. Quamuis enim non par vbique, est
tamen magnum, si quis hic erret, periculum. Ego fe-
licissimam Rempublicam arbitror, cui boni præce-
ptores contingere. Multo enim præstantius est, bene
institui, quam feliciter nasci. In magistrorum enim
mores, fere migrant adolescentum ingenia. Magni
refert cuius se fidei, peritiæ, & diligentiae committat,
qui per vastos oceani anfractus, Indias petit. Neque
satis est naucem esse validam, commeatuque & arma-
mentis instructam, sed nauarchum esse oportet et-
iam gnarum regionis, & periculorum: multo maior
cura domi est omnibus necessaria, ne ad metas im-
pingat improvida flexus ætatis.

Boni insti-
tutores in-
uentus fe-
licitas Rei-
publicæ.

Magistros itaque generatim accipio, siue à mo-
nendo, siue à mōstrando dicti sint; siue potius, quod
quibus præfunt, curam debeant. Iuris consulti om-
nium disciplinarum præceptores appellant magi-
stros. Leg. quibus præcipua, 57. de verb. signif. Itaque
sunt magistri societatum, collegiorum, vicorum, au-
gurum, officiorum, sacrorum scripturiorum, populi, e-
quitum, morum. Nos de artium magistris loquimur,
& morum; eruditionis enim, & virtutum esse docto-
res debent. Censorum magna fuit dignitas, & sine ap-
pellatione iurisdictionis. Censere facultates, notare ci-
uem ignominia, mouere senatu, adimere equum, di-
sciplina præfere. Hoc postremum in magistros præ-
cipue artium liberalium conuenit, nisi quod soli iu-
uentuti præfint: interim Quirites adornant, vt cen-
suram ferre queant.

Magister est
cuius ma-
gis cura est,
quam ceteris.

§. 3. Magistratus igitur in primis de idoneis sci-
entiarum, & artium liberalium professoribus prospici-
et. Hoc namque esse munus ipsius magistratus ra-
tio docet. Cum enim Reipublicæ seminarium sit iu-
uentus, cum ex illis paucos post annos ciues, senato-
res, principesque futuri sint, adhibenda cura est, ne il-
lis corruptis, tota Respublica detrimentum patiatur.
Deinde exempla hoc ipsum docent. Doctores legis à
Mose, ab Arone, à Iosaphat, aliis constituti sunt. Ma-
ior semper cura fuit, in Christi Ecclesia constituen-
dorum magistrorum. Principes enim, & summus Pon-
tifex, velut totius religionis caput, Scholas institu-
runt. Carolus magnus sane lib. 2. capitulat. cap. 5. Scholas, sane,
inquit, ad filios & ministros instruendos, vel edocendos, sicut
nobis præterito tempore ad atrinacum promissus, & vobis in-
iunximus, in congruis locis, vbi necdum perfectum est, ad mul-
torum vtilitatem, & profectum, à vobis ordinari non negli-
gantur.

Iuuentute
corrupta
Respublica
meret.

Pontifex,
& Episcopi
Scholarum
sunt funda-
tores, &
censores.

Ne vero principibus, vel populo, quorundam cal-
liditas imponeret, Concilium Tridentinum Sess. 5.
cap. 1. de reform. Episcopos voluit esse censores, &
approbatores doctorum. In Gymnasii etiam publicis,
inquit, vbi tam honorifica, & ceterorum omnium (quam
Theologia) maxime necessaria lectio, hætenus instituta non
fuerit: religiosissimorum principum, ac rerum publicarum pie-
tate, & charitate, ad Catholicæ fidei defensionem, & incre-
mentum, sanaque doctrina conseruationem, & propagatio-
nem instituantur, & vbi instituta foret, & negligenter, resti-
tuatur.

Et ne sub specie pietatis, impietas disseminetur, statuit ea-
dem sancta Synodus, neminem ad huiusmodi lectionis offi-
cium, tam publice, quam priuatim, admittendum esse, quin
prius ab Episcopo loci, de vita, & moribus, & scientia exami-
natus, & probatus non fuerit: quod tamen de lectoribus in
claustris, non intelligatur. Concessa hæc approbandi, & exa-
minandi facultas, Episcopis, magistris præponendis, seminaris
diaceleos institutis, & instruendis.

Tanti

Tanti itaq; Synodus Oecumenica eam rem fecit, vt Episcopis, examinandorum professorum curam demandaret: Omnino enim, ex iuuentutis institutione, salus ciuitatis pender.

Perfarum publica est institutio.
§. 4. Non ignoratunt id Elamitæ, seu Persæ veteres, itaque iuuentuti principes ipsos præposuere. Xenoph. l. i. Pæd. ita narrat. Prima huius legis cura, à bono publico videtur initium sumere. Haud enim incipiunt iridem, vt alia plurimæ ciuitates quæ parentibus permittentes, pro voluntate filios educare, & ætate prouectioribus, pro arbitrio vitam agere, eis iubent ne furentur, ne rapiant, ne in alienas ædes ingrediantur vi, ne iniuste percutiant quemquam, ne ad alterium parentem, ne principis imperium detractent: reliquaque huiusmodi eodem pacto. Quod si quid horum transgressus quis fuerit, penam in eum statuerunt. At Persarum leges anticipantes, maxime curant, ne initio tales sint ciues, vt cuiusquam, vel improbitatis, vel turpitudinis desiderio capiantur. Curant autem hoc pacto. Est illis forum quod vocatur liberum: vbi & regia, & alia sunt palatia. Hinc & venalia, & circumforanei, & horum clamores, atque ineptiæ, in alium locum reiecta sunt, nec horum turba, compositis eorum moribus, qui institutionem adepti sunt, misceatur. Est autem forum circa palatia, distributum in partes quatuor, quarum vna est pueros, altera puerum, tertia virorum qui perfectam ætatem iam agunt, quarta vero eorum qui sunt emeriti. Tegeque horum singuli ad sunt locis suis pueri, quum primum illuxerit, & eodem modo perfectæ ætatis viri: seniores vero, quum per otium cuique licuerit, exceptis constitutis diebus, quibus adsint necesse est. At adolescentibus cubant etiam in palatiis cum gymniciis armis: exceptis maritis, qui ne requiruntur quidem, nisi antea iusti adesse fuerint. At neque honestum ducitur sepius abesse. Et præ sunt cuique harum partium duodecim principes, nam in duodecim tribus Persæ distributi sunt. Ii vero pueris præfunt, qui selecti ex senioribus, eos videantur reddituri quam optimos. Adolescentibus autem, ex absoluta ætatis viris illi, qui perquam optimos eos existimentur effecturi. At ipsis absoluta ætatis viris ii sunt præfeti, quorum illi institutione censeantur quæ constituta sunt, & a magistratu maximo imperata maxime præfieri. Electi autem sunt præfides seniorum: qui præfunt, quo hi quoque suo fungantur officio. Quæ autem cuique ætati imperantur facundia, enarrabimus, quo dilucidius fiat, diligentiamne adhibeant vt ciues sint, quam optimi. Pueri igitur ventitantes ad scholas, instituta discenda dant operam, adiunguntque ita illos huic rei studere, quemadmodum apud nos, qui eunt ad literas perdiscendas. Eorum autem magistri, magnam dei partem consumunt, in eorum disceptationibus iudicandis. Habent enim pueri quoque inter sese, quemadmodum viri, accusationes & de furto, & de rapina, & de vi, & de fraude, & de maledicentia, & de aliis criminibus, vt & par est.

Magistro eruditæ virtus est necessaria.
§. 5. Dicebantur magistri iustitiæ, ad quorum ædes, cuius integrum erat, liberos mittere. Non dissimilis erat ratio, apud Lacedæmonios, sed illi vnicum fere meditabantur, nempe vt bellicosos efficerent. Iam exulto orbe, omnium artium magistri habendi sunt. Quales ergo magistri constituendi sunt? Respondeo doctos, & probos. Ad doctrinam refero: Non modo scientiam, sed etiam docendi, interpretandi que dexteritatem. Sit ergo artium liberalium doctor. Vir eruditus, dexter, facundus, discendi artifex, honestæ vitæ, sobrius, seuerus, comis, vitiorum osor, & alienæ salutis amator, denique qui alieno consilio libenter utatur.

Magistris comitiæ dignitas legibus datur.
Leges Theodosianæ, & Valentinianæ in illis quos comitiæ dignantur hæc requirunt: Cod. 12. tit. 15. Grammaticorum Græcos, quam Latinos, sophistas, & iurisperitos, in hac regia vrbe professionem suam exercentes, & inter statutos connumeratos, si laudabilem in se probis moribus vitam esse monstrauerint, si docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi subtilitatem, copiamque differendi se habere patefecerint, & cetera amplissimo iudicant digni fuerint æstimantur: cum ad viginti annos obseruatione iugi, ac sedulo

docendi labore peruenerint: placuit honorari, & his qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari.

§. 6. Primo igitur requirit, vt laudabilem in se probis moribus vitam demonstrent. Id quod olim difficilimum fuit. Antoninus Commodus suo, quatuordecim doctores ex toto Romano orbe selegit, ex illis initio mox quinque remouit, leuitate morum offensus. Nouem, non tamen sine suo dolore, retinuit. Quod si nobiles regum præceptores intueamur, vix vllum non improbilissimum videre licebit. Cyri magister Pytharchus fuisse dicitur, à quo ferociam hausit, Heracliti, Menandri, Xenocratis, Aristotelis, Chilonis, Palæmonis, aliorumque qui magnorum principum magistri fuisse omitto scelera, quemadmodum & aliorum, quorum vitam improbam, libidinosamque Laetius nobis describit: Fateretur Seneca Philosophos non secundum virtutem vixisse.

Flagitia philosophorum excelsere modum.
Ipse Plutarchus dubitat fædissima flagitia dammare, vbi considerat Socratem, Platonem, Xenophontem, Æschinem, Cebetem totum virorum illorum Chorum, ei res æqueas edocuisse, & equas. & τὰ δὲ αὐτῶν ἀπορίας. Grauiissimis igitur, turpissimisque peccatis auctoritatem dederunt. Sed posteriora tempora videamus. Plotini Schola Christianis temporibus floruit, habuitque discipulos multos acutissimos, & solertissimos viros. Sed aliqui eorum, magicarum artium curiositate, deprauati sunt. Augustin. Ep. 56. Ipse Plotinus, ipse Olympius magiæ deditur fuit, vt constat ex Porphyrio, acta eorum recensente, qui & ipse veneficus fuit. Quod si pleraque examinemus, fere omnes Philosophos, hoc est, doctores orbis antiqui, fuisse magos historia docebat.

§. 7. Ego quoque superiore sæculo, cum reflexerent bonæ literæ in Italia, Gallia, Germania, ingentem morum ruinam impendisse orbi Christiano existimo, homines enim cum totos se literis, antiquitati, poetis, virtutibus, vitisque cognoscendis deditissent, in grauiæ scelera prolapsi sunt: vsque adeo, vt ad atheismum quoque, & reprobae mentis facinora raperentur. Doletum, Politianum, cetera monstra vidit iuuentus, secuti deinceps Beza, ac tota illa feralis acies, quæ libidine animos adolescentum labefactatos, in hæreses frangerent. Famam eruditionis, & eloquentiæ habuerunt, sed vitis se infamarunt. Nam veteres auctores, vt erant impuri, prælegebant, & versiculis inhonestis, iuuentutem corrumpebant.

Nemo te desponsus, in contumeliam quorundam parentum, qui priusquam futuri magistri vllum fecerint periculum, ignoracione legat.
Querendi igitur, vt recte Plutarchus monet, liberis Magistris, quorum & inculcata sit vita, & mores iuste reprehensionem non obnoxii, & qui peritia sint minime vulgaris. Fons enim, & radix virtutis, atque honestatis vitæ, est institutio proba. Vtique agricola stirpibus pedamenta apponunt: sic probi magistri, accuratis præceptis, admonitionibusque adolescentes suffulciant, vt mores recti inde germinant. Nunc vero etiam desponsus, in contumeliam quorundam parentum, qui priusquam futuri magistri vllum fecerint periculum, ignoracione legat, aliquando, aut etiam imperitia decepti, non spectatis, adeoque legat, etiam male notæ hominibus, filios suos committunt.

Optime Theodosius cum Arsenium præceptorum discipulis dedisset. Filii si tales se prabaturi essent, vt uatim vires, vitamque suam ad disciplinam, & leges Dei componerent, propensum & se ait fore, vt eis imperium in manus traderet, ad ciuium, & subditorum commodum, & utilitatem accommodatum: sin minus, conducibilis eis esse dixit, vt sic priuati vitam exigerent, quam doctrina nulla, cum periculo imperarent.

Præstat priorem discipulis dedisset.
Mihi vero idcirco in erudienda iuuentute, aberrasse videntur, quod finem ad quem instituenti erant, non haberent ante oculos propositum, qui est salus discipulorum, & ex salute, gloria Dei.

Societas Ie-
su iuuentu-
tis institu-
tionem vti-
liter susce-
pit.

Finis socie-
tatis in suis
studiis.

Prima cu-
ra est soli-
dorum vir-
tutum, al-
tera erudi-
tionis.

Bonis cona-
tibus quo-
modo Deus
benedixe-
rit,

Sectarii so-
cietatem ob-
iuenturis in-
formationem in-
ferunt.

Societas ob-
scena aucto-
rum à suis
Gymnastiis
remouet.

§. 8. Societas Ie s v magno conatu, & testante mundo, ingenti fructu, ex instituto, Scholarum curâ, & iuuentutis suscepit. Conatum eius sincerum Deus adiuvauit, quia ad solius Dei gloriam, prouinciam tam difficilem aggreditur.

Conatum ostendunt constitutiones p. 4. cap. 12. Cum societatis atque studiorum scopus sit, proximos ad cognitionem, & amorem Dei, & salutem suarum animarum iuuare, cumque ad eum finem medium magis proprium sit facultas Theologia; in hanc potissimum Societatis vniuersitates incumbent, ac diligenter per idoneos admodum Praeceptores, quæ ad Scholasticam doctrinam, & sacras scripturas pertinent, ac etiam positua, quæ ad hunc finem nobis præfixum conueniunt (non attingendo tamen eam partem Canonum, quæ foro contentioso inferuit) pertractabunt. Et quia tam doctrina Theologia, quam eius usus exigit (his præsertim temporibus) litterarum humaniorum, & Latine, ac Græcæ, & Hebraicæ lingue cognitionem; harum etiam idonei professores, & quidem in isto numero constituentur. Aliarum præterea Linguarum, qualis est, Chaldaica, Arabica, & Indica, ubi necessaria, vel utiles ad dictum finem viderentur, habita regionum diuersarum, & causarum, quæ ad eas docendum monent, ratione, possent Praeceptores constitui.

Sic etiam quoniam Artes, vel Scientiæ naturales ingenia disponunt ad Theologiam, & ad perfectam cognitionem, & vsum illius inferuunt, & per se ipsas ad eundem finem iuuant; quæ diligentia par est & per eruditos præceptores, in omnibus sincere honorem, & gloriam Dei querendo tractentur.

Medicina, & Legum studium, vt à nostro Instituto magis remotum, in vniuersitatibus Societatis, vel non tractabitur, vel saltem ipsa Societas per se id oneris non suscipiet.

Eadem habet Reg. i. Prouincial. de ratione studiorum, & prima Rectoris. Cum ideo Collegia, & vniuersitates Societas amplectatur, vt in his nostri commode possint, & doctrina, caterisque rebus, quæ ad adiuvandas animas conferunt, instrui; & quæ didicerint ipsi, communicare cum proximis: post religiosarum, & solidarum virtutum curam, quæ præcipua esse debet, in illud maxime incumbat, vt finem hunc, quem in Gymnasiis admittendis Societas sibi proposuit, Deo iuuante consequatur.

§. 9. Denique omnium præceptorum Reg. i. Feratur præceptoris peculiaris intentio, tum in lectionibus, cum se occasio obtulerit, tum extra eas ad Auditores suos, ad obsequium & amorem Dei, ac virtutum, quibus ei placere oportet, mouendos; & vt omnia sua studia, ad hunc finem referant.

Hunc finem an consecuta sit, meum non est pluribus probare, hoc fecio, omnibus locis plurimos insigni pietate in politica, Ecclesia, monasteriisque floruisse, atque etiamnum florere, qui situm in virtute, & eruditione profectum societati debent. Nec audiendi, quos vel nostrarum rerum ignoratio, vel alienior animus sine consideratione rapit, in accusationem vtilium laborum. Testimonium habemus ab aduersis castris; Nullum genus hominum acerbius oderunt, cuiuscuque sectæ ministri, quam eos qui in societate versantur, quod per eos iuuentutem, ac proinde Rempublicam, in vera religione erudiri, ac firmari indignatissime ferunt. Ego cum cursum mundi contempler, veteraque, ac noua comparo; vnum esse ex summis iudicio beneficiis, quæ hoc tempore senescenti, deliranti mundo Deus contulit; Societatem Ie s v. Nemo maligne verba mea interpretetur, Deo beneficia gratus memoro, illi totum acceptum fero. De adolescentum bono loquor. Si enim illa litterarum docendarum ratio, quam homines lasciuia pagina, & mente lasciuire institerant, in orbe Christiano perseverasset, iam dudum iuuentutem corrupissent; quæ quid in Plauto scurrile, in Terentio lubricum, in Martiale obscenum, in Ouidio tenebrum, in Tibullo fractum, in Propertio igneum fuit, id faciendi vitiorum Magistri, innocentibus animis, ante animos etiam, sensumque nequitiarum, instilla-

bant. Tantum etiam infra gentiliū vitia, miseris depresserant errorum tenebræ, cum etiam Aristoteles libr. 7. cap. 17. de republ. omne verbum obscenum longe ab auribus puerorum abesse velit, cum remoueri omnes imagines, pictasque tabellas, quæ amare docent. Nunc vero in Scholis Societatis nostræ, tanta puritatis ratio ducitur, nullius vt auctoris, vel vnicus versus exponatur, qui venenum inuehat; neque vllus est, qui latine eloquentiæ tantam infelicitatem arbitretur, vt non nisi per libidines edoceri queat. Refert S. Augustinus didicisse se verba vtilia, sed quæ in rebus non vanis disci possunt.

Quam vero sit perniciofa illa consuetudo, sic explicat lib. 4. Conf. cap. 16. Sed vt tibi flumen moris humani, quis resisteret tibi? quādiu nō siccaberis? quoniam volues filios Eue in mare magnum, & formidolosum, quod vix transcutit, loqui lignum confunderint? Nonne ego in te lego, & tonantem Iouem, & adulterantem? Et vtrique non posset hæc duo, sed actum est, vt haberet auctoritatem ad imitandum verum adulterium, lenocinante falso tonitruo. Quis autem penulatorum magistrorum audiat aure sobria, ex eodem puluere hominem clamantem, & dicentem: fingeat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat, diuina mallem ad nos. Sed verius dicitur, quod fingeat, hæc quidem ille, sed hominibus flagitiosis diuina tribuendo, ne flagitia putarentur, & vt quisquæ ea fecisset, non homines perditos, sed cælestes Deos videretur imitatus. Et tamen o flumen tartareum, iactantur in te filii hominum cum mercedibus vt hæc discant: & magna res agitur, cum hoc agitur publice in foro, in conspectu legum super mercedem, salaria decernentium: & saxa tua percutis, & sonas dicens: Hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia rebus persuadendis, sententiisque explicandis maxime necessaria. Ita vero non cognosceremus verba hæc, imbrem aureum, & gremium, & succum, & templa cæli; & alia verba, quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem, proponentem sibi Iouem ad exemplum supri, dum spectat tabulam quandā pictam in pariete, ubi inerat pictura hæc, Iouem quo pacto Danae misisse aiunt in gremium quondam imbrem aureum, succum factum mulieri. Et vide quemadmodum concitat se ad libidinem, quasi cælesti magisterio. At quem Deum, inquit? Qui templa cæli summo sonitu concutit. Ego homuncio, id non facerem? Ego vero illud feci, ac libens. Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius perpetratur. Non accuso verba quasi rassa electa, ac pretiosa, sed vinum erroris, quod in eis nobis propinabatur ab ebriis Doctoribus: & nisi biberemus, caderamus, nec appellare ad aliquem iudicem sobrium licebat. Et tamen ego Deus meus, in cuius conspectu iam secura est recordatio mea, libenter hæc didici, & eis delectabar miser, & ob hoc bone spei puer appellabar.

§. 10. Ecce Augustine, nostro tempore, feliciore tuis annis, societas illi flumini restitit; Deus siccauit flumen, per humilem, & minimam religionem, non per eculeos, & longa exilia, & gladios vindices castimonias; sed per inermes, quosque mundus contemptim habet Grammaticæ professores. Non euoluit amplius filios Eue in mare magnum, & formidolosum. Pudicæ iam licet esse eloquentiæ, non sunt amplius artes bonæ, lenonum ministræ. Trecentis collegiis, tribus classibus millibus, publice eruditio caste traditur a societate, & a multis, qui societatis imitatione virgines mulas caste, pudicæ quæ asseruant, aliisque, qui societatis imitatione eloquentiam, sine flagitiorum commemoratione tradunt.

Non defuerunt olim, qui illam sapientissimam curam societatis incusarent; sed iidem, & non obdura fronte, spe cæte floralia possent, multo deteriores illo, qui cum plausu populi vitiosissimi, sed virtuti tamen plaudentis & theatro exiuit. Quanti enim in teretibus, an infamis histrio decantet fabulam, an barbari maestas magistri ficta, non modo fatidates illas commentario illustret, iteratoque inculcet, sed iur-

Idem sensu
Aristoteles.

Societatem
contra am-
los Angu-
stinus de-
fendit.

Consuetu-
do docendi
turpes scri-
ptores flum-
en tartar-
eum.

Ebrii do-
ctores disci-
re flagitia
cogebant.

Societas
scholas fecit
castas.

Crebro ro-
gatus, cur
Terentium
non docere-
mus, respo-
dit, mortuus
obesse.

Magistri
deteriores
histrioni-
bus.

gio etiam, verberibusque addiscere cogat? Vidit hoc Tullius, & ante eū Plato: Tullius quidem tanta mala Tusc. 3. non dissimulat. Sed vide ne, poetæ quid mali afferant? lamentantes inducunt fortissimos viros: molliant animos nostros: ita sunt deinde dulces, vt non legantur modo, sed etiam ediscantur; sic ad malam domesticam disciplinam, vitamque ymbratilem, & delicatam cum accesserunt etiam poetæ, nervos omnes virtutis elidunt, recte igitur à Platone, educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cum mores optimos, & optimum reipublicæ statum exquireret. At vero vos, docti scilicet à Græcia, hæc & à pueritia legimus, & didicimus: hanc eruditionem liberalem, & doctrinam putamus.

Pii religiosi
optime iu-
uentutem
instituent.

§. 11. Hos igitur Respublica præficiat iuuentuti moderatores, quorum & animus, & lingua, & stylus à turpitudine longissime recedat. Quam ob causam omnino suaverim religiosis, & sacris viris, rem tantam committi, cum enim castitatem Deo vouerint, cum officii sui partes esse cognouerint, vt & saluti suæ consulant, & alios bonos efficiant, non modo securitatem, & verborum obscenitatem, sed omnem quoque mali speciem, vitabunt. Itaque & principum filii, fere Episcopis instituendi committuntur, aut alioqui graui, & spectatæ virtutis prælato. Huic quoque tanta puritatis studio fructum illum, quem ex Scholis suis societas reportat attribuo. Certe ita præceptores suos instituit, vt exemplo, & verbis honestatem præferant. Regula 28. in summario ita præcipit. Quæ ad votum castitatis pertinent interpretatione non indigent, cum consistit, quam sit perfecte obseruanda, nempe euitendo angelicam puritatem imitari, & corporis, & mentis nostre munditia.

Regula de
castitate.

Non modo

Et 29. Omnes diligentissime curent portas sensuum suorum, castitatis sedum, (oculorum præcipue, aurium, & lingua) ab omni inuerecundia dinariare custodire, ac se in pace, & vera humilitate interna etiam societate conseruare, & eam in silentio, cum id obseruandum est, eas consulit. cum autem loquendum in circumspectione, & adificatione verborum, & modestia vultus ac maturitate inessus, motuq; omnium sine vilo impatientia, aut superbia signo exhibere in omnibus procurando, atque optando potiores partes aliis deferre, omnes in animo suo tanquam sibi superiores ducendo, & exterius honorem, ac reuerentiam, quam exigit cuiusque status, cum simplicitate, & moderatione religioſa exhibendo: atque ita fiat, vt se mutuo considerantes in deuotione crescant Deumque Dominum nostrum laudent, quem quisque in alio, vt in illius imagine agnoscere student.

Quicquid
contra pu-
ritatem ad-
mouetur,
grauissime
Socartus
punitur.

§. 12. Nec certe legimus societas castitatis in omnibus studium, amoremque vrget, quam præcepit. An nos iam viginti quatuor in ea versor, & turpilocium nullum in vilo collegio audiui. Quod si quis tā precioso, nitidoque velo maculam alpergere voluerit, in eum grauius animaduertit, atque à suo corpore abscondit. Quin etiam eos, qui in mundo videntur leues excessus, de quibus ne appellari quidem solent, conscientia suæ, & votiua castitatis respectu, eiectione, punit, vt securitati suorum, saluti proximorum, famaque rectius consulat.

Si igitur Respublicæ salus cordi est; Si recte Plato lib. 6. de leg. & Arist. lib. 7. cap. 16. Polit. vt minimum in viris ad matrimonium viginti quinque, in virginibus viginti annos requirunt, & tamen multo celerius libido, qua cum difficile luctamen est, tanquam virus interiora occupat, quanta est infania, publica professionis auctoritate illa docere, quibus aras creces, cui exiosa Venus est, inflammetur? Væ mundo à scandalis? Natura in vitium eunt adolecentes; præceptores, quos omni mole, & conatu obfistere oportebat, deducunt, suo pondere ruit improvida ætas, & magister impellit. Id agunt, ne sine vitio crescant. Animus iuuenum, per libidines corrumpitur, & adiutrix est prælectio lasciuientis magistri, nec malum tantum augeat:

Vt solet adiecto crescere flamma rogo,

Sed ex magistro morum turpis fit doctor adulterii:

Ars ista, vbi à primis, crimen condiscitur annis.

Cumque hoc certaminis genus fugam potius, quam assultum requirat, vt optime monet S. Cyprianus, spurcicia libri, fugientibus letiferos aculeos ingerunt, nec minus ciuitatibus obfunt, quam fornices. Claudam sententia Antonii de Gueuara l. 2. Horol. c. 39. Neceſſe est magistros principum, omni lasciuia nota vacare. Adolescentes enim, cum & ætate imbecillitate, & natura prauitate, sint ad libidinem proclines, nec virtute valent, vt sint casti, nec prudentia, vt sint cauti (neq; se falli patiantur.) Ideoq; Si magister magistros ipsorum sanctissimos esse necesse est. Nunquam enim erit discipulus castus, magistrum videns esse vitiosum.

Non modo magistros principum, sed magistros omnium. Quia in omni genere verum est, quod ait Valerius lib. 2. r. Facilius est virtutis ad luxuriam, quam luxuria ad virtutem transitus. In omni corpore scintilla est, quæ nisi opprimatur, incendia miscebit. Verum parum est bonæ notæ magistrum esse, si libros ignominia notatos, intestabiles, edisserat. Nemo pudicum eum credet, qui ita quæ diserta sunt, docet, vt simul pueri quæ inhonesta sunt, discant. Qui purpuratam verecundæ ætatis prætextam, foradiciis verbis inficit, ne quiter facit, qui cum iactura pudoris facit eloquentē. Sedeat alta mente repositum, quod nos Ambrosius in Psal. 118. docet. Ante vitæ, quæ doctrina, græda est. vita enim bona, & sine doctrina habet gratiam, doctrina sine vita integritatem non habet. Manet illa societatis domiciliis, & scholis salutaris lex castitatis, norma innocentia, causa magni profectus: Vt nemo non modo nō explicet, sed ne habeat, quidem libros obscenos, imo & manibus discipulorum excutiat, quorum tractatio, ingenuos animos vitare potest. habere qui- Olm qui peccatis suis Deos inscribebant, aliud non egerunt, quam vt pudor peccandi hominibus demeretur, si tales Deos credidissent. Sic Apollinis libidines Eurypideus Ion accusat, vt homines excuset.

— Οὐκ ἐστὶν ἀνδραγαθὸς κακῶς

ἀγρεῖν δίκαιον, εἰ τὰ ὅσα θεῶν κακὰ

μιμνήμενος, ἀλλὰ τὰς ἀνδραγαθίας τὰςδε.

Non oportet amplius de hominibus male loqui,

Si Deorum mala imitatur, sed de eis qui talia docent.

Furor est manifestus præceptorum, adolescentia vitia alentiu, quomodo enim seuerus pater increpabit, narrantem, quæ doctior, & sapientior, & castior patre præceptor, è tripode dictauit: Quæ feret mater filiolum auctoritate magistri canentem, quæ nunq; illa audiit? Scholæ igitur, ni summa diligentia administrantur, vitia familiis inferent, vnde virtus petebatur. Ad omnia monita patris, scholasticæ consuetudinis, Academia, magistrorum auctoritas obtendetur, sicut olim apud gentiles Deorum actis scelera defendebantur, Inde etiam, inquit Seneca de breuit. vitæ c. 16. poetarum furor fabulis humanos errores alentiu, quibus visus est Iupiter, voluptate concubitus delentius duplicasse noctē. Quid aliud est vitia incendere, quam auctores illis inscribere Deos, & dare morbo, exemplo diuinitatis, excusata licentiam?

Præceptorem imitabuntur, & superabunt discipuli, nunquam enim ibi cessant vitia, vbi cæperunt.

§. 13. His igitur moribus iungenda est doctrina, q̄ ad scientiam docendum necessaria est. Nulla quidem probatione res illa eget. Docere alterum velle, quod nescias, infania est. Priuatim parentes docti, optime filios instituent, sed fugiunt, vel occupationibus distracti, vel tædio laboriosæ provincie. Chaldaei & Aegyptii domi suos instruebant. Diod. Sicl. 2. c. 8. l. 1. c. 6. Hinc & Agelicles Spartanus: Eorum volo discipulus esse, quorum sum filius. Sint docti, & estimationem doctrinae habeant. Difficilis est via ad eruditionem, etiam ingeniosissimis, etiam laboriosissimis, etiam cura aliarum rerum solutissimis: Multi que in medio dum in conatu sunt, vitam ponunt, nec pauciores in radice

Si magister
turpia præ-
leger, ado-
lescentes ea
loquenter,
& facient.

Pudicum
magistrum
non decet
liber impu-
dicus.

Inuerecun-
dus scri-
ptores ne
habere qui-
dem adole-
scenti licet.

Docenti e-
rudicio ne-
cessaria est.

Laboriosa
ad eruditio-
nem via.

R

montis

montis positi, dum paululum progressi sunt, elague-
scunt, longe maxima pars eorum est, qui dulcissima
opinionem, sese solantur, & quasi eruditi sint, pacatissi-
me fruuntur.

Discere, &
docere san-
cta sunt o-
pera.

Magna laus est magnæ doctrinæ, si virtuti, & salutem
feriat: Ingens enim illis gloria promittitur. Qui autem
docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad
iustitiam erudunt multos, quasi stella in perpetuas æternita-
tes. Interpretes 70. vertunt, *שוכלים*; intelligentes; nā
& Hebræum *משכיל* *maschilim*, doctores ipsos
significat, quamvis etiam significet intelligentes, Ier.
10. 21. Psal. 64. 10. 1. Reg. 18. 14. Dan. 4. Qui vero ad iu-
sticiam erudierint, seu *מורידין* *Mazdik*
rabbim. Iustificatores multorum fulgebunt sicut stellæ.
Nostra tempora, & in illis plurimorum Episcoporum,
Sacerdotum, Iurisperitorum, Philosophorum scientiam
designari non dubito verbis illis quæ sequun-
tur. Tu autem Daniel claudere sermones, & signa librum, & quæ
ad tempus statutum, plurimi enim pertransibunt, & multiplex
erit scientia. Ante tempus statutum, & literas signatas
scientia multiplicabitur, nam contra multorum so-
cordiam, fraudes, sophismata, multiplex dabitur, nō
ex opinionum varietate, sed diuini spiritus unitate,
scientia: Hodie in Ecclesia Catholica, inter tot cente-
na millia doctorum virorum, magna est concordia,
varia scientia, ut etiam hac in parte, Deus inuictam
præstet Ecclesiam suam.

In Ecclesia
magna co-
pia doctorū.

Societas e-
ruditionem
ab initio
complexa
est.

§. 14. Hanc quoque partem Societas nostra, infi-
gni cura complexa est. De Methodo, qua vitur suo
dicam loco. Nun hoc quoque affirmare ausim tan-
tum illi diuina bonitate hac in parte tributum, quan-
tum nunquam sperat: Itaque in omni genere scientiarum;
sed præcipue Philosophia, & Theologia, multos habet,
doctissimis quibusque conferendos. Nec ulla negant heretici,
sed calumniantur, & de nobis inuidi ita detrahunt, ut tamen fateantur, quorū
sum enim quorundam accusationes vergūt, qui aiunt,
fore, ut si societas in suo territorio pedem figat, aut
publice docere permittatur, corona discipulorum,
quæ gloria est magistrum, ad societatem defleat. Ar-
gumentum boni oratoris est, constans auditorum
frequentia. De libris à societatis patribus editis, lo-
quentur officinæ, & bibliothecæ, de eruditione di-
scipulorum per Europam, Indiamque testimonium
dicunt integri exercitus. Nunc appello eorum, qui
seniores sunt, conscientiam. Obeant animis, oculisue
ea loca, in quibus nunc studia florentissime vigent,
intelliget præcis temporibus, iisdem in locis in Græ-
matico puluere, maturæ ætatis iuuenes certasse, qui-
bus nunc Rhetoricam, Philosophiamque docentur
adolescentuli, aut pueri. Egregii profectus est signū,
celeriter scientiarum Cyclopædiam decurrisse. Dili-
gens magister est, cuius discipuli supra ætatem profici-
unt. Memini dicentem senem, cum Moguntia in-
signiū adolescentum cohortem, artium ac Philo-
sophiæ doctoratu insigniri videret, quorum plerisque
necdum ætas signabat, prima lanugine malas: Mundus
vertitur, meo tempore puerilia studia tractabamus
barbati, nunc virorum scientias callent pueri.

Aemuli So-
cietatis de
eius doctri-
na testan-
tur.

Adolescen-
tuli Philo-
sophiæ, &
magisterio
infignes de
societatis
professoribus
testan-
tur.

Methodus
discendi ne-
cessaria.

§. 15. Non tamen sola probitas, eruditioque for-
māda iuuentuti sufficiunt: opus est methodo, & dex-
teritate docendi. Qui ingenio valent, laboreque, &
opibus ad eruditionem contendunt, nisi ordine cer-
to, accurataque methodo scientias tradant, bonis a-
dolescentum ingeniis abutuntur, magnisque eos tene-
bris inuoluunt. Quamvis magnis viribus, & contem-
patione celeri curras, nisi rectam viam tenes, sero scopū
attinges. Nihil tam arte discendum, quam artes. Nō
modo ingenuarum artium, ut est pictura, sculptura,
typographice, sua sunt compendia; sed rudiorum
quoque artium: fabri enim omnesque artifices, ea fe-
re vna re excellunt, quod dexterima velocitate illa

Omnis me-
thodus est,
seu compen-
dium.

peragant, quæ magnis impendiis, longo, molestoque
labore ab ignariis efficiuntur.

Quocirca in eam methodum, diu multumque So-
cietas nostra incubuit, cumque eam ante aliquot an-
nos, quæ optima visa est proposuisset; post aliquot
annos, auditis singularum provinciarum sententiis,
ad incudem reuocauit, & ita demum perfecit, ut ve-
hementer dubitem, an in eo genere perfectius existeret
aliquid; me nihil perfectius vnquam vidisse certus
sum. Hac autem norma, cum vtantur professores no-
stri, non potest non esse optimus euentus. Respondi
hac de re, nuper Ludouico Iuriconsulto, libello de
secretis Societatis, eo loco, quo de nostra versutia, il-
le disputabat. Primo plerumque felix est nostrarum
rerum euentus, eius causa vna atque vnicuique Dei gratia, qui
cum nos sibi eos ad labores consecratos esse vult, etiam pro
Ecclesiæ suæ salute, pro Societatis consolatione, effectum dedit,
quem quicumque Deo gratus est, agnoscat. Ex eadem gratia in-
signia media promanant. Primo quæ dixi, oratio, meditatio,
alia. Deinde quod nemo vllō in officio, etiam minimo, quod ge-
rit, sua prudentia, suo iudicio nitatur, sed conuenienter regulis
munus exequatur, ac regule ab viris prudentissimis, exercita-
tissimisque factæ sunt, iamque longo vsu examinata, probata,
correcta, aucta, explicata, ab his recedere non licet, quod autem
ad earum normam sit, quamvis aliquando euentus non potia-
tur, ordine tamen, ac sapienter est factum. Rem exemplo decla-
rabo. Commisam iuuentutem moderatur, ac erudit vir pru-
dens, ac doctus quispiam, prælectiones exponit, pensum exigit;
sed quia suo solius iudicio vitur, necesse est illum in multis sa-
pe labi, & nemo suo iudicio fisis, omnia tam prudenter cogitat,
agitque, ut non multa alius in eodem genere faciurus sit pru-
dentius. Ille igitur vnius hominis prudentiam, in Gymnasium
deferat; at professor aliquis Societatis, & sua prudentia, ingenio-
que vitur, & omnium regularum, instructionumque præsidio
fretus, prouinciam aggreditur, totum enim quod à multis, di-
uersarum nationum viris doctissimis traditum est, secum in li-
bram deferat, atque secundum præclarissimam institutionem, iuuentu-
tatem expolit.

Liber studii
Societatis
legit.

Professores
Societatis
ad rectissi-
mam nor-
mam docē.

Qui sibi soli
fidet, alius
sapit, se vero
semper sal-
tem in li-
bram.

§. 16. Quantum est, quod in professoribus omni-
bus, magnis, parvis requiro, ut consilio alieno in re-
genda, docendaque iuuentute vtantur. Plus enim
pollent multorum consilia, ingeniaque. Prudentis
est non nimium credere suæ prudentiæ. Id in graui-
bus, & expertis est difficile, ut intelligant se nescire,
quod nesciunt, consuetudo enim præuincit eos illos
miseriæ deducit, ut vitia sua quoque, & in docendo
errata, probāda putent: Et quemadmodum, ab ado-
lescentibus non intelliguntur, vel tolerantur intelle-
cta, ita quoque dignum censent, ab aliis dissimula-
ri. Sunt nonnulla academiarum statuta, quæ homi-
num, & temporum vitio, magnos abusus pepererunt:
ea tamen nonnulli tuerentur, non quasi non male fieri;
sed quia olim facta sunt. Quasi consuetudo erroris,
non eo sit deterior, quo longior. Vnum exemplum ē
multis adferam: Depositionem spectā, quam mordis-
cus multi tuerentur, quæ ea in re vitilis: Pueri agitan-
tur, irridetur, vapulant, scurrilia audiunt, læduntur,
& in Germania, vbi sola illa histrionica retinetur co-
mœdia, transit in comestationes. Tot vulnerati erroris,
multi etiam per læua illa ludicra mortui sunt; hæc tollere
æquum censent; sed statutorum tenaces, mala reti-
nere, quam antiqua dimittere malunt. Omnino sapi-
enti consilium dare est arduum, sed quo quisque est
sapientior, eo acrius peruidet, aliena sententia sibi o-
pus esse, alienoque consilio. Si in aliena Academia
ista inuenies, non tolerares, in tua laudas.

Qui docent
alios, digni
sunt, ut & ali-
sciat ab aliis.

Statuta
citata quid-
dam tueren-
tur.

Depositionem
rem scur-
rilem, qui-
dam reti-
nent, quia
antiqua est.

Nullum igitur ad vllam facultatem docendum ef-
se admittendum censeo, qui non promittat suorum
superiorum inquisitiones, & visitationes animo lu-
benti admittitur. Hoc omnino exigat princeps, &
contra omnes tueatur. Sit frequens recognitio, quæ
nec impunitatis spem ostentat, nec locum relinquit
pecca-

Professores
visitantur.

peccatis. Sit accuratus laborum exactor, & operæ remunerator. Quis agricolæ, aut uinitori ita rem credit, ut non fodientem, palinantem, putantem crebris lustris? Et curâ non erit Reipublicæ, an iuuentus recte instituitur? Parum abest, quin male agat, qui testes, & examen reformidat. Hoc autem vnum est, quo pulcherrimæ, florissimæque Academiæ, perierunt, quia sensim raro, & deinde male, demum nihil docere ceperunt, stipendiis contenti, dumque magistratus aliis intentus est, sibi mutuo, ocioque indulgent. Id ne aliquando Gymnasii Societatis accidat, prudentissime cautum est. Principio enim ut dixi, omnes communi illa docendi methodo vtuntur; nec hoc modo; sed conitanter eam, quia diligens ratio illius industriæ exigit. Rectoris Reg. 3. ita reliqua negotia dispenser, ac temperet, ut omnes litterariæ exercitationes fouere, atque amplificare possit. Adeat inter ceterum Scholæ, etiam inferiores, frequenter intersit Theologorum, Philosophorumque disputationibus, tum priuatis, tum publicis; at, & quibus de causis huius exercitationis fructus impediatur, obseruet.

Omni successus augeatur præsentia.

Rectori adiungitur præfectus: cuius est frequentissime omnia vltare, ita Reg. 2. Prouincialis. Proinde non solum id Rectori valde commendat in Domino, sed et etiam Præfectum studiorum, vel Cancellarium adiungat, virum in literis egregie versatum, qui & zelo bono, & iudicio ad ea, quæ sunt ei committenda, polleat: cuius sit munus, generale Rectoris instrumentum esse ad studia bene ordinanda: cui Professores, & Scholastici omnes, tum qui in eodem Collegio, tum etiam si qui in Conuictorium, & Alumnorum Seminaris forte degunt, & Præfecti ipsi studiorum in Seminaris, in rebus ad studia pertinentibus ea, quæ par est, humilitate pareant.

Et 3. Quod si ob Gymnasii amplitudinem, ac varietatem per vnum studiorum Præfectum non videatur Scholarum omnium rationibus satis esse consulendum; alterum constituat, qui ex generali Præfecti præscripto, inferioribus studiis moderetur: quin etiam si ita res exigit, adiciatur tertius, qui scholarum atrio præsit.

Quin etiam præfecto studiorum superiorum, graui lege obseruandum proponitur, ne à constituta methodo recedatur. Eius regula 3. ita habet. Nihil immutet ex iis, quæ habentur in Ordine studiorum neque dispenser, sed ubi opus est, referat ad Superiorem.

Et Reg. 4. Librum de ratione studiorum familiarem habeat, & ab auditoribus, Professoribusque omnibus regulas sedulo curet obseruandas; præcipue vero eas, quæ de doctrina sancti Thomæ Theologi, & de delectu opinionum: Philosophis præferuntur, in quo præsertim inuigilet, cum conclusiones defendenda, maxime vero cum imprimenda erunt.

Et Reg. 27. Et nostris, & Alumnis, & externis per Magistrum non modo rationem studendi, repetendi, disputandi præscribat; sed etiam omne tempus ita distribuat, ut priuati studii horas bene collocent.

Et Reg. 17. Audiatur aliquando Præceptores, minimū semel in mense; interdum etiam commentarios legat à discipulis exceptos. Si quid animaduersione dignum, vel ipse obseruauerit, vel audierit ab aliis, ubi id certo compererit, Præceptorem per quæ benigne & comiter admoneat; remque totam ad Rectorem, si necesse sit, deferat.

Eadem quoque ratio præscribitur, præfecto inferiorum studiorum. Regula illius 2. in rebus, quæ ad morum disciplinam, in scholis nostris pertinent, Rectorem tantum; in iis vero, quæ ad studia, generalem studiorum Præfectum consulat: ab eorum præscripto non recedat; nullam consuetudinem, aut receptam tollat, aut nouam introducat.

Et 3. Eidem præfecto quicquid auditoribus Rhetoricæ, & inferiorum facultatum, publice donis, forsque declamabitur, tradi curet recognoscendum. Emblemata vero, & carmina, quæ celeberrimis diebus aliquot propalam collocantur, à duobus per Rectorem designandis legantur omnia, atque optima seligantur.

Et 4. Regulas Magistrorum inferiorum, & auditorum

habeat, & perinde ac suas sedulo curet obseruandas. Magistros ipsos iuuet, ac dirigat, maximeque caueat, ne quid apud alios præsertim vero discipulos, de eorum existimatione, atque autoritate detrahatur.

Et 5. Magnopere caueat, ut noui præceptores, decessorum suorum docendi morem, & alias consuetudines, à nostra tamen ratione non alienas, sedulo retineant.

Et 6. Quintodecimo quoque die, minimum singulos docentes audiat: obseruet, an doctrina Christianæ debitum tempus, atque operam tribuant, an quantum satis, & in suo pensum persolendo, tum recolendo progrediantur: an denique, cum discipulis decore, ac laudabiliter se in rebus omnibus gerant.

§. 17. Neque potest origo suspitionum, diffidentia, querelarum ea ex re nasci, non illa verba quæ multa Gymnasia corruerunt: si pro bonis, aut diligentibus nos habes, cur docentium actiones, & verba obseruas? si pro malis, meliores substitutes, si custodem apponis, dubitare te ostendis. Durum est, & contumeliosum in vitam, doctrinam, verba singula quotidianè inquiri. Non sunt illa, nec esse possunt murmura in societate, aut si cogitationem alicuius personarum, iam ille periclitatur, ne non sit societatis, qui priuato iudicio, totius societatis obnititur instituto.

§. 18. At sex præcipue sunt, quæ obseruationis, admonitionis, etiam reprehensionis non modo capaces, sed amantes etiam efficiunt, nec iuniores modo, & incipientes; sed veteranos quoque imo & eos, qui præfectos, rectores, prouinciales egerunt, quod crebrum apud nos est, vltitumque, & disciplinæ firmitamentum.

Primum quia ab ipso tirocinio ad humilitatem, & obedientiam instituuntur, atque id quod prudentia caput est, discunt in tractandis scientiis, ingeniis, ac moribus nihil esse securius, quam communi consilio vti, & ut recte Græci dicunt: βαδίζεν τῇ λαοφύρῳ. Regia via incedere. Ideoque ex animo à regulis, & regularum custodibus, suis superioribus dirigi peroptant. Alterum est, magni emolumenti, quod ipsis, discipulisque inde accedit, consideratio. Qui enim ita docet, discipulosque gubernat, ut non modo iuuenes habeat auditores, & dictatorum lectores, sed doctos quoque viros spectatores, & iudices, nā ille haud facile imparatus, aut temere ad docendum accedet. Non facile errabit, qui errorem timet: qui parua etiam, & prima rudimenta puerulos docet, hoc ita faciendum sibi nouit, ut modus docendi, exercendi, examinandi, prudentibus approbetur. Quantum vero ob sit tenebre atatula, sui iudicii pertinaces, consiliorum vero alienorum contemptores magistros sortiri, quotidiana experientia, nimium multorum malo nos edocet.

Tertium est, quod illa recognitio indigentia ex-pultrix, industriæ eos, alacritatis excitatrix omnium, & communis est, & superioribus grauius imperata. Nemo suspectam fidem, aut diligentiam aliorum facit, cum officio fungitur. Non mea suspicio, non tua negligentia, sed muneris ratio inspectionem exigit. Ego omnibus in Academiis ad hoc exemplum, ut lectores, ita lectorum quoque censores, ac iudices constitui optarem. Eamque prouinciam spectate eruditionis, & integritatis viris committi, etiam magistratibus, ac nobilibus. Si enim viis, pontibus, aq̃e ductibus, cum auctoritate, ac dignitate præficiuntur magistratus, cur non erudiendæ iuuentuti.

Quartum est, quia conscientia bona teste gaudet. Vel enim discipuli sunt assidui, industrii, modesti, atque ad eruditionem proficiunt, vel certe negligentia, atque improbitate, laborem præceptoris reddunt infuatuosum; Non modo conscientiam in vtroque successu quietam præceptor retinet; quia suorum consiliorum, laborumque euentum aliena nequitia vanū efficit, ipse nusquam officio defuit, & qui beneficia

Omni mutatio difficilis, nisi iudem manent mores.

Diligens cura superiorum oblocutionum est vix.

Moneri ab aliis humilitatis gratum est.

Ita docendi inferiores, ut ratio docendi probetur superioribus.

Quod ex obligatione fit, non facit alios suspectos.

Omnes Academiae ut Professoribus, ita vistoribus, habet opus. Testimoniū habet, qui frequenter vistoratur.

